

Večera Gospodnja u misli Jeana Calvina

Dalibor Kraljik

Evandeoski teološki fakultet, Osijek

dalibor.kraljik@evtos.hr

UDK:265:284

Stručni članak

Primljeno: 1, 2009.

Prihvaćeno: 3, 2009.

Sažetak

Ovaj članak ukratko predstavlja život i djelo reformatora Jeana Calvina i upoznaje čitatelja s euharistijskim aspektom njegove filozofsko-teološke misli. Autor u prvom djelu članka daje pregled Calvinova života i predstavlja Calvinov opus magnum, njegovo najznačajnije djelo, Institucije kršćanske religije. U drugom je djelu predstavljena Calvinova euharistijska teologija, pri čemu se autor bavi njezinim najznačajnijim sastavnicama: Calvinovim razumijevanjem sakramenta, značajem Večere Gospodnje, biblijskim temeljima Calvinova razumijevanja Večere Gospodnje, tijelom i krvi Isusa Krista i njegovoj prisutnosti u Večeri Gospodnjoj, te o Večeri Gospodnjoj u crkvenoj praksi. Autor nastoji upoznati čitatelja s Calvinovim razumijevanjem Večere Gospodnje, za koje smatra da je biblijski utemeljeno i dobro filozofsko-teološki argumentirano, te nastoji izazvati čitatelja i potaknuti ga na promišljanje o svojim vlastitim euharistijskim uvjerenjima, uspoređujući ih s Calvinovim.

Uvod

Ovaj je članak rezultat promišljanja i proučavanja reformirane (kalvinističke) teološke misli i života i djela Jeana Calvina. Nastao je istraživačkim radom temeljnih Calvinovih spisa, posebice *Institucija kršćanske religije*, i djela kompetentnih poznavatelja Calvinova života i teološke misli. Prvenstveni mu je cilj predstaviti jedan od aspekata reformirane teologije, ili preciznije rečeno, euharistijsku teologiju Jeana Calvina. Namjera mu je potaknuti čitatelja kritički promišljati o svojem vjerovanju, poimanju i razumijevanju Večere Gospodnje usporedivši ga s Calvinovim.

Upravo zbog te svoje ciljane namjere ovaj se rad neće previše baviti tuđim, primjerice, Lutherovim, Zwinglijevim ili Tominim promišljanjima o Večeri Gospodnjoj koja su donekle slična, ali ipak različita od Calvinovih, već ću dani prostor iskoristiti za konkretno predstavljanje Calvinove euharistijske teologije

s nadom da će ona biti izazov svakome čitatelju, posebice onima drugačijih euharistijsko-teoloških uvjerenja.

U prvome ću dijelu članka ukratko predstaviti Calvina i njegovo kapitalno djelo *Institucije kršćanske religije* da bi čitatelj imao što bolji uvid i razumijevanje pozadine naše teme i ključnoga izvora na kojem se uglavnom temelji ovaj članak. Nakon što se upoznamo sa životom Jeana Calvina i njegovim *Institucijama*, u drugom ćemo dijelu članka preći na Calvinovu euharistijsku teologiju. U kratkim ću podnaslovima redom predstaviti Calvinovo opće poimanje sakramenta, značaj Večere Gospodnje, biblijske temelje na kojima Calvin gradi svoju euharistijsku teologiju, euharistijske elemente i Kristovu prisutnost u Večeri Gospodnjoj, te na kraju, sakrament Večere Gospodnje u crkvenoj praksi.

1. Život Jeana Calvina i djelo *Institucije kršćanske religije*

Prije nego što uopće prionemo proučavanju euharistijske teologije Jeana Calvina želio bih čitatelja prvo malo upoznati s Calvinovim životnim putem i njegovim najznačajnijim djelom, *Institucijama kršćanske religije*, koje je ostavilo veliki i značajni trag u Zapadnoj teološkoj misli, a koje je ujedno i glavni izvor proučavane teme.

1.1. Život Jeana Calvina

Jean Calvin¹ je rođen 10. srpnja 1509. godine u Noyonu (Francuska), od oca Gerarda, poznatog pravnika, i majke Jeanne Le Franc od Combraia, žene poznate po svojoj ljepoti i religijskoj gorljivosti i striktnosti kojom je odgajala Jeana kako bi postao dobrim katolikom (Knight). Obitelj Calvin je imala petero muške djece, a Jean je bio četvrti sin. Majka mu je umrla još u njegovom djetinjstvu, a otac se ponovno oženio i s drugom ženom imao još dvije kćeri (McNeill, 1954:94).

Calvinov otac je za svoju djecu htio najbolje obrazovanje, htio je da se njegova djeca druže s djecom drugih uglednih obitelji, da budu bogata, te da budu privržena crkvi. Vjerojatno zbog očevog ugleda i bliskosti s crkvom, Jean je već 1518. godine postao prebendarom² dijela prihoda kapele La Gesine katedrale u

1 Jean Calvin je rođen pod prezimenom Cauvin ili Caulvin, ali na studiju u Parizu latinizira svoje ime u Ioannis Calvinus, što vraćeno u francuski glasi Jean Calvin, a to je ujedno i ime po kojemu je poznat u povijesti. *John Calvin - A Brief Biography*, < http://www.calvin.edu/about/about_jc.htm>, posjet 30. svibnja 2007.

2 Tijekom povijesti Crkve uvriježilo se neke klerike, zbog njihovih službi, počastiti počasnim naslovima, imenom i nerijetko materijalnim privilegijama: kanonik, prebendar, monsinjor, prečasni, presvijetli, preuzvišeni, preosvećeni, uzoriti. Riječ prebendar dolazi od lat. riječi *pra-*

Noyonu, a od 1521. se taj primitak još povećao (Cadier, 1960:13).

Bilo je očigledno da će Calvin postati svećenikom, te tako 1523. godine odlazi u Pariz na College de la Marche, a poslije i na College de Montaigu, pripremajući se za svećeničku službu. 27. je rujna 1527. godine postao posjednikom prebende župe Saint Martin de Martheville, a 5. lipnja 1529. prebendar župe Pont l'Eveque (obje su župe u blizini njegova rodnoga grada Noyona; Schaff). Pomoć je ovih župa primao samo do 1534. godine, jer je pravilo bilo takvo da kada prebendar napuni dvadeset i pet godina života treba započeti svoju svećeničku službu ili pak predati svoje nadarbine (De Greef, 1993:24).

U međuvremenu je, 1528. godine, na zahtjev svojega oca koji je uvidio da će mu se sin prije obogatiti i steći slavu kao pravnik, nego kao svećenik (ili pak zbog navodne očeve svađe s crkvenim autoritetima), umjesto teologije nastavio studirati pravo, tako da se zbog studija iste godine preselio iz Pariza u Orleans, a 1529. u Bourges. Kada mu je 26. svibnja 1531. godine otac umro, Calvin se vraća u Pariz i započinje klasične studije i studij hebrejskog jezika (Schaff).

U travnju 1532. godine o vlastitom trošku izdaje svoje prvo djelo: komentar Senekine *De clementie*, koji otkriva njegove humanističke svjetonazore. Reformacija koja se širila po Francuskoj zahvatila je i humanističke krugove u kojima se Calvin nalazio (Schaff), tako da je negdje kasne 1533. ili rane 1534. godine i sam postao reformiranim kršćaninom (McNeill, 1954:108).

Obzirom da su mnogi bili zatvarani zbog svoje vjere, Calvin se zbog svojeg promicanja reformacijskih ideja uskoro i sam morao povući iz javnoga života Pariza, tako da je od 1534. godine živio i djelovao pod lažnim imenima (poput Martianus Lucianus, Charles d'Espeville i dr.). Puno je putovao, a ono što je najvažnije jest da je započeo pisati *Institucije*. U međuvremenu je 1534. godine u Orleansu napisao svoju *Psychopannychiu* (objavljena tek 1542. godine) u kojoj se protivio doktrini spavanja (svojevrsnoj hibernaciji) duša u vremenu između smrti i Posljednjeg suda (Schaff).

1535. godine u Baselu završava *Institucije* koje objavljuje 1536. kao odgovor na progonstvo reformiranih kršćana u Francuskoj, no, o ovom ćemo kapitalnom djelu nešto više reći u drugom dijelu ove cjeline. U srpnju iste godine kreće na put za Strasbourg, ali u pokušaju zaobilaženja područja rata između francuskoga kralja Franje I. i njemačkoga kralja Karla V., neplanski stiže u Ženevu u kojoj na nagovor Guillaumea Farel ostaje duže od planiranog pomažući Farel u provođenju vjerske i političke reforme grada (Elwood, 2002:18).

Nažalost, građani Ženeve nisu tako lako prihvaćali reforme koje su provodili Farel i Calvin tako da su obojica, ponajviše zbog političke nepodobnosti za

ebere što znači 'dati na uporabu'. Prebendar je onaj koji je posjednik prebende, nadarbine, odnosno, crkvenog posjeda koji mu je dan na uživanje (Šprajc).

novu gradsku vlast, morali 23. travnja 1538. godine napustiti grad. Calvin je otišao u Strasbourg gdje je u kolovozu 1540. godine oženio anabaptistkinju Idelette de Bure, udovicu Jean Stordeura od Liegea. Ona mu je 28. srpnja 1542. rodila sina koji je umro nekoliko dana nakon poroda, a i ona sama je umrla tek nekoliko godina poslije, 29. ožujka 1549. godine. Nakon nje se Calvin više nije ženio (Schaff).

Željene reforme koje nije uspio provesti u Ženevi, uspio je provesti u Strasbourgu koji je postao jednim od središta reformacije, tako da je postao poznat u gradu, ali i daleko šire. Upravo je zbog toga, nakon što su u Ženevi na čelo gradske vlasti došli Calvinovi prijatelji koje je stekao prvim boravkom u tome gradu, Calvin 1540. godine pozvan da se vrati u Ženevu i pokuša ponovno s reformama. Isprva se Calvin nije htio vratiti, ali se na (ponovni) Farellov nagovor, 13. rujna 1541. godine vraća u Ženevu. Bio je svjestan težine zadatka koji je pred njime, ali je vjerovao da je povratak u Ženevu bio Božji poziv koji ne smije odbiti (Schaff). Ovdje je ostao sve do svoje smrti 27. svibnja 1564. godine. Bio je vrlo aktivan u provođenju reformi, svim snagama se borio za življenje moralnoga života građana Ženeve i za pravovjerno kršćanstvo utemeljeno na Božjoj Riječi, gotovo svakodnevno je poučavao ili propovijedao i napisao komentare na gotovo svaku biblijsku knjigu te mnogo drugih teoloških djela (traktati, rasprave, vjeroispovijedanja, katekizmi i sl.; Aland, 1979:99).

O jednome od tih djela, koje je ujedno i njegovo životno djelo, reći ćemo nešto više u daljnjem tekstu. Riječ je, dakako, o teološkome klasiku *Institucijama kršćanske religije*.

1.2. *Institucije kršćanske religije*

Institucije kršćanske religije su zasigurno Calvinov *opus magnum*, najznačajnije i najopširnije djelo njegovog teološkog opusa. Benjamin B. Warfield je iskazao vrijednost i značaj Calvinovih *Institucija* rekavši da "ono što je Platon među filozofima, Ilijada među epovima, Shakespeare među dramaturzima, to su Calvinove *Institucije* među teološkim djelima" (Warfield). U daljnjem ćemo tekstu reći nešto više o povijesti nastajanja ovoga značajnoga djela, ključnoga izvora našega prikaza Calvinovog razumijevanja Večere Gospodnje.

Kao što smo već i ranije rekli, prvo je izdanje *Institucija* izašlo 1536. godine. Djelo je bilo dovršeno 1535, a objavljeno je u Baselu u ožujku 1536. godine na latinskome jeziku (*Christianae Religionis Institutio*; McNeill, 1954:121). Riječ *institutio* ima složeno značenje te se stoga može prevesti kao 'poduka', 'priručnik' ili 'sažetak'. Prvo je izdanje imalo primarnu svrhu apela na francuskoga kralja Franju I. da prekine s progonstvom reformiranih kršćana, dok su do svojeg posljednjeg izdanja *Institucije* prerasle u teološki udžbenik temeljnih kršćanskih doktrina (Bouwisma, 1988:17).

Prve su *Institucije* imale samo šest poglavlja; četiri su poglavlja sadržavala razmatranje Deset zapovijedi, Apostolskog vjerovanja, Gospodinove molitve, te sakramenata krštenja i Večere Gospodnje. U petome poglavlju Calvin raspravlja o ostalim sakramentima za koje smatra da u biti niti nisu sakramenti (pokora, potvrda, svećenički red, bolesničko pomazanje i ženidba), jer njihovu sakramentalnu osnovu ne pronalazi niti u Pismu, niti u spisima crkvenih otaca. U posljednjem poglavlju piše o kršćanskoj slobodi i odnosu između Crkve i države. Iako će djelo u svojim sljedećim izdanjima biti prilično prošireno, već je i ovo prvo izdanje dalo dobar sažetak temeljnih kršćanskih doktrina (McNeill, 1954:121,124,125).

Drugo je, znatno prošireno izdanje (sa šest na sedamnaest poglavlja), uslijedilo već u kolovozu 1539. godine, a tiskano je u Strasbourgu pod nešto izmijenjenim naslovom (*Institutio Christianae Religionis*). Calvin je proširio postojeći materijal dodavši mu i rasprave o spoznaji Boga, o sličnosti i različitosti Staroga i Novoga zavjeta, o predestinaciji i providnosti, te o kršćanskome životu. Ubrzo je, 1541. godine, ovo izdanje dobilo i svoj francuski prijevod, a prevoditelj je bio sam autor (McNeill, 1954:125,126).

Treće latinsko izdanje izlazi 1543. godine dodatno prošireno na dvadeset i jedno poglavlje s najznačajnijim dodatkom poglavlja o monaškim zavjetima. Ovo je izdanje ponovno tiskano u tri navrata (1550., 1553. i 1554. godine), a 1550. godine Calvin u *Institucije* uvodi podjelu po brojevima označenim odlomcima. Posljednje je i konačno latinsko izdanje izašlo iz tiska u Ženevi 1559. godine. Podijeljeno je u četiri knjige čije teme slijede Apostolsko vjerovanje (Otac, Sin, Sveti Duh i katolička Crkva), svaka je knjiga podijeljena na poglavlja (ukupno osamdeset), a svako je poglavlje podijeljeno na podnaslove, što cjelokupno djelo čini izuzetno usustavljenim i preglednim. Ovim je posljednjim izdanjem Calvin napokon bio zadovoljan te ga je predao u službu Crkvi Božjoj "u svrhu pripreme i pouke kandidata u svetoj teologiji za čitanje božanske Riječi, da bi joj mogli jednostavno pristupiti te da bi mogli napredovati u njoj bez spoticanja" (McNeill, 1954:127,128; Kerr, 1989:11).

Institucije su kroz povijest bile često osporavane i označavane kao kontroverzna literatura. Jedni su ga proglašavali djelom koje izvrće Kristovo evanđelje i prezentira netolerantno kršćanstvo, dok su drugi u njima vidjeli "bedem evanđeoske vjere i bogatstvo istina Svetoga Pisma". Kako god bilo, *Institucije* su djelo koje je utjecalo na smjer povijesti i oblikovalo vjerovanje i ponašanje generacija čovječanstva. Mnogi se teolozi i povjesničari slažu da vjerojatno niti jedno teološko djelo nije bilo toliko studiozno čitano u posljednjih gotovo petsto godina kao što su čitane i proučavane Calvinove *Institucije*, a svoju su popularnost zadržale i danas kada su podvrgnute intenzivnome proučavanju davši svoj veliki doprinos promišljanju o kršćanskim doktrinama i društvenim odgovornostima (McNeill, 1960:XXIX).

One su uistinu putokaz razumijevanja temeljnih kršćanskih (posebice protestantskih) doktrina nužnih za razumijevanje vlastitoga, ali i tuđega vjerovanja. Njihov je doprinos teološkoj misli zasigurno ravan Augustinovoj *O državi Božjoj*, djelu koje je imalo veliki utjecaj na oblikovanje Zapadne teološke misli.

Jean Calvin je jedan od najvećih doprinosa teologiji dao na području euharistijske teologije ostavivši čovječanstvu biblijski dobro potkrijepljeno i filozofsko-teološki izvrsno argumentirano poimanje sakramenta Večere Gospodnje, odnosno Svete Večere ili Euharistije. Nešto ćemo više o njegovome razumijevanju i tumačenju ovoga sakramenta reći u drugome dijelu članka, u tekstu koji je pred nama.

2. Večera Gospodnja u misli Jeana Calvina

Calvin je katoličkih sedam sakramenata sveo na samo dva, dok je za ostalih pet (pokora, potvrda, svećenički red, bolesničko pomazanje i ženidba) smatrao da nisu sakramenti, jer nisu potvrđeni u Pismu i jer nam jasno ne predstavljaju Krista (Wendel, 1963:317). Stoga, kada govorimo o sakramentima u teološkoj misli Jeana Calvina uvijek imajmo na umu dva sakramenta – krštenje i Večeru Gospodnju. U ovome ćemo se članku baviti samo potonjim, koji je ujedno i u središtu našeg zanimanja, i njegovim najvažnijim elementima. No, prije svega, recimo nešto više o Calvinovom općem razumijevanju sakramenata.

2.1. Općenito o sakramentu

Prije nego što uđemo u samo proučavanje sakramenta Večere Gospodnje važno je prvo razumjeti što Calvin uopće podrazumijeva pod sakramentom. Primjerice, švicarski je reformator Huldrych Zwingli naglašavao kako sakramenti nisu ništa drugo nego znaci, a ne ono što označavaju. Njemački je reformator Martin Luther smatrao da se ono što znaci označavaju nalazi u samim znacima, a Calvin je tvrdio da je ono što označavaju dostupno *kroz* znake (Elwood, 2002:110). Za njega je sakrament svjedočanstvo Božje milosti prema nama koje je potvrđeno vanjskim znakom (Calvin, 1949:XXVII). On se u svojem razumijevanju sakramenta nadovezuje na Augustina koji ga kratko definira kao "vidljivi oblik nevidljive milosti", dakle, on je misterij ili otajstvo (grč. *μυστήριον*) koje predstavlja uzvišene i duhovne stvari (Calvin, 1960:IV,14.1,2).

Calvin vidi sakramente kao stupove koji podupiru vjeru utemeljenu na Božjoj Riječi (Calvin, 1960:IV,14.6). Oni su važni zbog toga što ih je Bog dao čovječanstvu, zato što je u Pismu zapovjedio njihovu uporabu i zbog toga što su oni vidljiva potvrda Božje Riječi (Elwood, 2002:109; Cadier, 1960:123). Naravno, sakrament ništa ne pridodaje Riječi, već je jedino zapečaćuje i potvrđuje (Velthuysen,

1986:346). Riječ i sakrament se pod djelovanjem Duha Svetoga međusobno nadopunjuju i izgrađuju našu vjeru. "Prvo, Gospodin nas poučava i upućuje svojom Riječi. Drugo, on je potvrđuje sakramentima. I u konačnici, prosvjetljuje naše umove svjetlom svojega Svetoga Duha i otvara naša srca za Riječ i sakramente kako bi ušli unutra, a koji bi inače samo dotakli naše uši i pojavili se pred našim očima, a ne bi uopće iznutra djelovali na nas" (Calvin, 1960:IV,14.8). Dakle, sakramenti imaju istu službu kao Riječ Božja: "ponuditi nam i pokazati Krista, i u njemu bogatstva nebeske milosti" (Calvin, 1960:IV,14.17).

Možda bi se nekome moglo učiniti kako Calvin postavlja sakramente kao nužne za spasenje. Međutim, iz sljedećeg je citata jasno da to nije tako: "Sigurnost spasenja ne ovisi o sudjelovanju u sakramentu, kao da bi u njemu bilo opravdanje. Jer mi znamo kako opravdanje prebiva samo u Kristu, i to nam je obznanjeno ništa manje propovijedanjem evanđelja, nego pečatom sakramenta" (Calvin, 1960:IV,14.14). On sam po sebi nema nikakvu skrivenu moć, već je Duh Sveti onaj koji nam kroz njega pruža Božju milost (Calvin, 1960:IV,14.17). On je svjedočanstvo Gospodinove milosti i spasenja, a kad ga primamo mi svjedočimo svoju vjernost Gospodinu (Calvin, 1960:IV,14.19).

Calvin daje primjere sakramenata još i prije novozavjetnih sakramenta krštenja i Večere Gospodnje. Primjerice, primjer sakramenta vidi u stablu života iz Edena s kojeg su Adam i Eva jeli da bi imali život (Post 2,9; 3,22), u dugi koju je Bog poslao kao znak sjećanja na obećanje da više nikada neće uništiti zemlju poplavom (Post 9,13-16), u obrezanju Abrahama i njegovih potomaka (Post 17,10) kao znaku pripadanja Božjem narodu, kao i u raznovrsnim židovskim čišćenjima, žrtvama i obredima (Lev 1-15) s kojima su Židovi pokazivali svoju odanost i pripadnost Bogu. Svi su ti sakramenti ukazivali na Krista, a Kristovim su dolaskom ti sakramenti zamijenjeni krštenjem i Večerom Gospodnjom (Mt 28,19; 26,26-28; Calvin, 1960:IV,14.18,20-21).

Nakon što smo se ukratko upoznali s Calvinovim općim razumijevanjem sakramenata, u sljedećem ćemo podnaslovu vidjeti nešto više o sakramentu Večere Gospodnje, odnosno o njegovom značaju.

2.2. Značaj sakramenta Večere Gospodnje

Calvin u svojim spisima pretežno za ovaj sakrament koristi naziv Večera Gospodnja (ponekad Sveta Večera, Gospodnji Stol, Euharistija i dr.), što je i razlog zašto ovdje dajem prednost upravo tom terminu. On vidi krštenje i Večeru Gospodnju međusobno povezane: krštenje svjedoči o tome da smo očišćeni, a Večera Gospodnja da smo otkupljeni (Dakin, 1946:101). Calvin tvrdi kako nas Bog-Otac krštenjem, koje je znak ulaska (inicijacije) u zajednicu Crkve (Calvin, 1960:IV,15.1), prihvaća kao svoju djecu i kao takve nas nastavlja duhovno odga-

jati (Cadier, 1960:122) pri čemu nas u Večeri Gospodnjoj duhovno hrani jednom zauvijek za naše spasenje žrtvovanim Kristovim tijelom (Calvin, 1960:IV,17.1).

U Večeri istinski primamo Kristovo tijelo i krv i tako s njime rastemo u jedno tijelo, pri čemu on prebiva u nama, a mi u njemu (Niesel, 1956:219).³ Calvin smatra da baš kao što kruh hrani i održava život našeg tijela, tako Kristovo tijelo koje je kruh života hrani i održava naš duhovni život (1949:XXIX). Prema tome, važno je redovno i često prisustvovati Gospodnjem Stolu da bismo duhovno rasli i razvijali se.

U svojoj *Kratkoj raspravi o Večeri Gospodnjoj* Calvin navodi tri razloga zašto je Gospodin ustanovio ovaj sakrament. Prvo, da bi u našoj savjesti zapečatio obećanja evanđelja i da bismo mi mogli biti dionicima njegovog tijela i krvi. Drugo, da bi nas vježbao u prepoznavanju njegove velike dobrostivosti prema nama da bismo tako bili potaknuti na još veće slavljenje Gospodina. I treće, da bi nas poticao na svetost, a posebice na jedinstvo i bratsko milosrđe (1998a:VI).

Nadalje, kaže Calvin, Večera nas dovodi u zahvalnost i ne dopušta nam zaboraviti ono što je Isus učinio za nas svojom žrtvom na križu. Tako nas Večera Gospodnja vodi ka Kristovom križu i njegovom uskrsnuću podsjećajući nas da nas unatoč našoj grešnosti Krist ipak milostivo čini pravednima, prihvaća nas i daje nam novi život. U njoj promišljamo o Kristu koji je raspet zbog naših grijeha i koji je uskrsnuo kako bismo bili oslobođeni od grijeha i smrti, vraćajući nam nebesku besmrtnost. Večera Gospodnja (ili Euharistija) je upravo zahvalnost (grč. εὐχαριστέω = dati hvalu, zahvaljivati) za njegovu žrtvu na križu i djelo spasenja, te naše javno priznanje koliko mu dugujemo, a koliko nam je po milosti darovano (1998a:VIII,IX,XVIII).

Na kraju ovoga podnaslova iznosim nekoliko misli Françoisa Wendela, jednoga od Calvinovih životopisaca i poznavatelja njegove misli koji, po mome mišljenju, odlično sažima Calvinovo razumijevanje značaja Večere Gospodnje. Dakle, Wendel vidi ovaj sakrament kao sredstvo posvećenja za one koji su sjedinjeni s Kristom. Prema njemu, on je sredstvo kojim Duh Sveti potvrđuje i produbljuje našu vjeru ponovno naglašavajući to "sveto jedinstvo koje imamo sa Sinom Božjim kao dijelovi njegova tijela, imajući zajednički život s njime, time što već u nadi imamo udjela u njegovoj slavi, unatoč tome što živimo ovaj smrtnan i grešan život" (1963:354).

Dakle, Večera Gospodnja je zahvaljivanje za Kristovo djelo spasenja na križu o kojem svjedočimo pristupajući njegovom tijelu i krvi. No, prije nego što nešto više kažemo o tim euharistijskim elementima, pogledajmo prvo na kojim biblijskim temeljima Calvin gradi svoje razumijevanje toga sakramenta.

3 *Heidelberški katekizam* ovo primanje Kristovog tijela i krvi prikazuje kao naše "stalno sjedinjenje s Kristovim blagoslovljenim tijelom po Duhu Svetom" (2000:LXXVI).

2.3. Biblijski temelji Calvinovog razumijevanja Večere Gospodnje

U ovome ću podnaslovu ukratko predstaviti Calvinovo tumačenje nekoliko biblijskih redaka ključnih za razumijevanje Večere Gospodnje. Proučit ćemo izvještaje sinoptičkih evanđelja (Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Lk 22,17-20) o Isusovoj posljednjoj večeri sa svojim učenicima na kojoj je ustanovio ovaj sakrament i pogledati kako Calvin razumije i tumači euharistijsku pouku apostola Pavla koju daje crkvi u Korintu (1 Kor 11,23-29), a koju kao euharistijski obrazac često koristimo u našim crkvama pri blagovanju Večere Gospodnje.

Dakle, Calvin u ovim biblijskim tekstovima vidi Isusa Krista u činu zahvaljivanja Ocu u kojem zahvaljuje za cjelokupno spasenje čovječanstva, a ne samo za jelo koje će blagovati (Calvin, 1997:157). On poziva i nas da kad god blagujemo od Stola da zahvaljujemo za bezgraničnu Božju ljubav prema nama (Calvin, 1998b), za Kristovu žrtvu na križu, prolivenu krv i oprostjenje grijeha.

Nadalje, vidimo Isusa za stolom u zajedništvu sa svojim učenicima, ali i učenika međusobno jednih s drugima (Calvin, 1997:157). Krist im je podijelio kruh u kojem imaju pravo svi imati jednak udio (Calvin, 1998b) i u kojem su svi pozvani pristupiti k stolu. Na tome stolu su kruh i vino koje je namijenjeno za hranu tijelu, a Krist ih sada posvećuje za drugu svrhu: za duhovnu hranu. Valja naglasiti da niti kruh, niti vino, pri tome ne mijenja svoju supstanciju, već jedino dobivaju novo značenje (Calvin, 1997:158), postaju znakom duhovne hrane. Ta duhovna hrana naše duše jest Kristovo tijelo i krv koji su nam po Duhu Svetome u Večeri Gospodnjoj istinski i stvarno dani (Calvin, 1998b).

Vidimo kako Calvin ne osporava činjenicu da u ovome sakramentu blagujemo Kristovo tijelo, međutim, on smatra kako ono nije lokalno fizički prisutno, niti Krist tjelesno silazi u elemente kruha i vina. On ga vidi kao nebeski čin u kojem Krist ostaje u nebu (Calvin, 1998b), ali ga mi po njegovom Duhu primamo i hranimo se iz njega. To je otajstvo djelovanja Duha Svetoga.

Isus na Posljednjoj večeri sa svojim učenicima vodi učenike do križa i daje im nadu uskrsnuća. Calvin kaže kako je bilo nužno da budu upućeni prema križu, jer je on poput "ljestava koje vode u nebo" (1997:162). Na tome je križu prolivena Kristova krv za tebe i mene, i zato kad prilazimo Gospodnjem Stolu nemojmo se samo općenito prisjećati da je cijeli svijet otkupljen Kristovom krvlju, već da je Krist umro za *mene* i da su oprosteni *moji* grijesi (Calvin, 1997:165).

Na Posljednjoj večeri Isus uspostavlja s nama novi savez. To je savez pomirenja koji je uspostavljen u njegovoj krvi, a u kojemu mi sudjelujemo duhovno blagujući njegovo tijelo i krv (Calvin, 1998b). O tome ćemo nešto više reći u recima pred nama, razmatrajući Calvinovo razumijevanje euharistijskog Kristovog tijela i krvi i njegove prisutnosti u sakramentu Večere Gospodnje.

2.4. Tijelo i krv Isusa Krista – Kristova prisutnost u Večeri Gospodnjoj

Različita su stajališta o Kristovoj prisutnosti u Večeri Gospodnjoj, odnosno u elementima kruha i vina. Primjerice, Huldrych Zwingli je smatrao kako su kruh i vino samo simboli Kristovog tijela i krvi, a Večera Gospodnja samo sjećanje na Kristovu smrt (euharistijski simbolizam ili subjektivizam; Potgieter, 1986:149-152). Martin Luther je tvrdio kako je Krist tjelesno prisutan u elementima kruha i vina pri čemu se ne mijenja njihova supstancija (euharistijska teorija konspuncijacije; Steinmetz, 1995:172), dok je prema katoličkoj teologiji Krist u Večeri Gospodnjoj stvarno tjelesno prisutan pri čemu se kruh i vino, iako izvana ne mijenjaju svoj izgled, u svojoj supstanciji stvarno pretvaraju u Kristovo tijelo i krv (euharistijska teorija transpuncijacije; Steinmetz, 1995:174). Što se pak Calvina tiče, on smatra kako Isus Krist u ovome sakramentu nije prisutan tjelesno, već duhovno.

Duhovna stvarnost tijela i krvi ne poistovjećuje se s materijalnim elementima (Wendel, 1963:317). Calvin ne prihvaća Kristovu tjelesnu prisutnost u sakramentu, i tvrdi da je Krist u njemu stvarno prisutan po Duhu, i u svojoj ljudskosti i božanstvenosti (Wendel, 1963:343), tako da zajedništvo za Stolum koje imamo s Gospodinom u Večeri jest zajedništvo s obje njegove naravi, s cijelim Kristom (Wallace, 1957:200,201).

Nije Krist onaj koji u sakramentu fizički silazi među nas, jer je Kristovo tijelo ograničeno karakteristikama zajedničkim svim ljudskim tijelima i nalazi se u Nebu u kojem će ostati sve do Kristovog povratka na Dan suda (Calvin, 1960:IV,17.12), već je Duh Sveti onaj koji podiže naše duše u nebo gdje imamo udjela u Kristovom tijelu. Večera Gospodnja je, dakle, nebeski čin u kojem na duhovan način blagujemo Kristovo tijelo (Wallace, 1957:206,207). Obzirom da smo o elementima kruha i vina, odnosno, o Kristovom tijelu i krvi rekli nešto više u prijašnjim podnaslovima, želio bih se ovdje na kratko zadržati i promotriti to duhovno blagovanje i nebesku gozbu Kristovog tijela i krvi.

Matthew W. Mason za ovu nebesku gozbu dobro primjećuje kako ona zbog svoje otajstvenosti može zazvučati pomalo čudno i neprihvatljivo suvremenom (evangeoskom) kršćaninu. No, Mason nas podsjeća na soteriološku važnost jedinstva s Kristom vidljivu u biblijskome tekstu Poslanice Efežanima 2,1-6 gdje apostol Pavao govori kako nas je Bog uskrsnuo zajedno s Kristom i s njime uzdignuo u nebo. Mason u Večeri Gospodnjoj vidi po Duhu Svetom ponovno potvrđivanje toga jedinstva s Kristom i ojačavanje naše vjere (Mason).

Naravno, ovakvo se tumačenje nekome može činiti nedostatnim ili čak i pogrešnim, stoga valja ponoviti da je Kristova duhovna prisutnost u Večeri otajstvo koje nije moguće razumom objasniti. I sam Calvin to kaže tvrdeći kako se "ne srami priznati da je to preveliko otajstvo koje njegov razum ne može razumjeti niti njegove riječi iskazati". I k tome dodaje: "Radije mi je to iskusiti, nego razumjeti" (1960:IV,17.32).

Što onda tome možemo uopće nadodati? Zasigurno ništa. Jedino što nam preostaje jest ili i dalje pokušavati razumjeti ili jednostavno vjerom prihvatiti. Za Calvina treće mogućnosti nema.

2.5. Večera Gospodnja u crkvenoj praksi

Ono što na kraju ovoga pregleda Calvinova razumijevanja Večere Gospodnje želim ukratko predstaviti jest praktični vid ovoga sakramenta. Pogledat ćemo gdje se prema Calvinu ovaj sakrament nalazi u crkvenoj praksi: tko ga može i treba primiti, kako mu trebamo pristupati i koliko ga često trebamo primiti.

Kao što smo već ranije i spomenuli, Calvin smatra kako se u Večeri Gospodnjoj pruža Kristovo tijelo i krv. No, prije nego što pristupimo Stolu trebamo se preispitati. Za Calvina to znači sići duboko u sebe i vidjeti imamo li sigurnost spasenja, ispovijedamo li to svojim ustima, težimo li slijediti i oponašati Krista, jesmo li spremni dati sebe za svoju braću u zajednici koja poput nas imaju udjela u Kristu, smatramo li svu braću u zajednici udovima Kristovog Tijela i jesmo li spremni čuvati ih, pomagati im i brinuti za njih (Calvin, 1960:IV,17.40). Dakle, ne trebamo samo preispitati svoj odnos prema Kristu, već i odnos prema zajednici koje smo dio.

Naravno, nitko sam po sebi nije dostojan Kristovog tijela i krvi, ali upravo nam ta naša nedostojnost čini Gospodnji Stol dostupnim (Peter, 1986:250). Jedino što možemo ponuditi Gospodinu jest naša nedostojnost kojom nas on svojom milošću čini dostojnima, jer Večera Gospodnja nije sakrament za one koji misle da su savršeni, već za one slabe i nemoćne, za siromašne kojima treba bogatstvo, za bolesne kojima treba liječnik, za grešnike kojima treba Pravednik, za mrtve kojima treba Onaj koji daje život. Večera u nama probuđuje, potiče i iskazuje osjećaj vjere i ljubavi (Calvin, 1960:IV,17.42).

Što se tiče samih praktičnih pojedinosti, Calvin ne daje nikakve posebne smjernice, već kaže kako nije važno dijele li vjernici kruh među sobom ili ga sami uzimaju, vraćaju li čašu đakonu ili dodaju sljedećoj osobi, koristi li se kvasni ili beskvasni kruh, bijelo ili crno vino (Calvin, 1960:IV,17.43). Calvin smatra ove praktične detalje nevažnima i prepušta ih crkvenom nahođenju.

I na koncu, koliko često treba uzimati sakrament Večere Gospodnje? Calvin smatra da ga treba često i redovno uzimati, barem jednom tjedno svake nedjelje na jutarnjem bogoslužju, jer je Večera Gospodnja sastavni dio bogoslužja (Cazier, 1960:124). Prema uzoru apostolske prakse niti jedan sastanak zajednice ne smije proteći bez Riječi, molitve, Večere Gospodnje i milodara. Vjernici se trebaju često prisjećati Kristove muke, osnaživati svoju vjeru i zahvaljivati Gospodinu (Calvin, 1960:IV,17.44), a sve im to pruža upravo Večera Gospodnja.

Zaključak

Ono što u zaključnim recima ovoga članka moram prvo reći jest to da priznajem da je euharistijska teologija Jeana Calvina teško prohodno područje kompleksne misli koje sam svojom teološkom skromnošću i jednostavnošću pokušao prvo "prokrčiti" sebi da bi onda i čitatelj mogao poći mojim koracima. Nadam se da se u tome nastojanju nismo zajedno izgubili.

Što se tiče same euharistijske teologije Jeana Calvina kojom smo se bavili u ovome članku, smatram da Calvin svojim argumentima daje dobro objašnjenje Večere Gospodnje pri čemu previše ne racionalizira (kako je to na neki način pokušao Toma Akvinski), već oslanja svoje razumijevanje na temelje Božje Riječi ostavljajući pri tome prostora razumu često neshvatljivom djelovanju Duha Svetoga. Čini mi se kako je tako dao dobar srednji put između simbolizma i transupstancijacije koji možemo podvrći našem kritičkom teološkom promišljanju i izazvati vlastita euharistijska uvjerenja, koja su možda drugačija od Calvinovih.

U svakom slučaju, nadam se da sam barem djelomično uspio u ciljevima postavljenima u uvodnom odlomku i da sam barem donekle zainteresirao čitatelja na proučavanje opće teološke misli Jeana Calvina, a posebice njegove euharistijske teologije. Također, nadam se da će čitatelj uživati u čitanju Calvina barem djelomično onoliko koliko sam i sam u tome uživao.

I poput Calvina, ne sramim se priznati da je "Večera Gospodnja preveliko otajstvo koje moj razum ne može razumjeti niti moje riječi iskazati", ali me to još više motivira biti dionikom nebeske gozbe kojoj prilazim sa zahvalnošću za njegovu raspeto tijelo i krv prolivenu za mene i moje grijehе. Εὐχαριστῶ...

Literatura

Aland, Kurt (1979). *Four Reformers: Luther – Melancthon – Calvin – Zwingli*. Preveo James L. Schaaf. Minneapolis: Augsburg Publishing House.

Bouwsma, William J. (1988). *John Calvin: A Sixteenth-Century Portrait*. Oxford: Oxford University Press.

Cadier, Jean (1960). *The Man God Mastered*. Preveo O. R. Johnston. London: Inter-Varsity Fellowship.

Calvin, John (1949). *Instruction in Faith (1537)*. Preveo Paul T. Fuhrmann. Philadelphia: The Westminster Press.

Calvin, John (1960). *Institutes of the Christian Religion*. Svezak 2. Uredio John T. McNeill, preveo Ford Lewis Battles. Philadelphia: The Westminster Press.

Calvin, John (1997). *Commentary on a Harmony of the Evangelists: Matthew, Mark, and Luke*. Svezak 3. Preveo William Pringle. Albany: Ages Software

v.1.0.

- Calvin, John (1998a). "Short Treatise on the Supper of Our Lord, in Which is Shown the True Institution, Benefit, and Utility", u: H. Beveridge i J. Bonnet (ur), *Selected Works of John Calvin: Tracts and Letters*. Svezak 2. Albany: Ages Software v.1.0.
- Calvin, John (1998b). *Commentary on the First Epistle to the Corinthians*. Preveo John Pringle. Albany: Ages Software v.1.0.
- Dakin, Arthur (1946). *Calvinism*. Philadelphia: The Westminster Press.
- Elwood, Christopher (2002). *Calvin for Armchair Theologians*. Louisville: Westminster John Knox Press.
- Greef, Wulfert de (1993). *The Writings of John Calvin: An Introductory Guide*. Preveo Lyle D. Bierma. Grand Rapids, Michigan: Baker Books.
- Heidelberski katekizam – Drugo helvetsko vjeroispovijedanje* (2000). Preveli Keck Žigmund i Brian M. Heller. Osijek: Reformirana kršćanska crkva u Republici Hrvatskoj.
- John Calvin – A Brief Biography*. (n.d.), <http://www.calvin.edu/about/about_jc.htm>, posjet 30. svibnja 2007.
- Kerr, Hugh T. (ur), (1989). *Calvin's Institutes: A New Compend*. Louisville, Kentucky: Westminster/John Knox Press.
- Knight, Kevin (ur), (n.d.). "John Calvin", u: *New Advent: Catholic Encyclopedia*, <<http://www.newadvent.org/cathen/03195b.htm>>, posjet 30. svibnja 2007.
- Mason, Matthew W. (n.d.). *A Spiritual Banquet: John Calvin on the Lord's Supper*, <<http://www.theologian.org.uk/doctrine/calvinonthelordssupper.html>>, posjet 9. prosinca 2007.
- McNeill, John T. (1954). *The History and Character of Calvinism*. New York: Oxford University Press.
- McNeill, John T. (1960). "Introduction", u: John Calvin, *Institutes of the Christian Religion*. Svezak 1. Preveo Ford Lewis Battles. Philadelphia: The Westminster Press.
- Niesel, Wilhelm (1956). *The Theology of Calvin*. Preveo Harold Knight. Philadelphia: The Westminster Press.
- Peter, R. (1986). "Calvin and Liturgy, According to the Institutes", u: *John Calvin's Institutes – His Opus Magnum: Proceeding of the Second South African Congress for Calvin Research, July 31 – August 3, 1984*. Potchefstroom: Potchefstroom University for Christian Higher Education.
- Potgieter, P. C. (1986). "The Influence of Zwingli on Calvin Concerning the Lord's Supper", u: *John Calvin's Institutes – His Opus Magnum: Proceedings*

of the Second South African Congress for Calvin Research, July 31 – August 3, 1984. Potchefstroom: Potchefstroom University for Christian Higher Education.

Schaff, Philip (ur), (n.d.). "Calvin, John (1509-1564)" u: *The Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge*, vol. 2, <<http://www.tlogical.net/biocalvin.htm>>, posjet 30. svibnja 2007.

Steinmetz, David (1995). *Calvin in Context*. Oxford: Oxford University Press.

Šprajc, Stjepan (n.d.). *Crkvena hijerarhija*, <http://www.zupasvmateja.hr/kateheza/crkvena_hijerarhija.html>, posjet 7. lipnja 2007.

Velthuysen, G. C. (1986). "Ministries of the Spirit: Calvin on the Sacraments", u: *John Calvin's Institutes – His Opus Magnum: Proceedings of the Second South African Congress for Calvin Research, July 31 – August 3, 1984.* Potchefstroom: Potchefstroom University for Christian Higher Education.

Wallace, Ronald S. (1957). *Calvin's Doctrine of the Word and Sacrament*. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company.

Warfield, Benjamin B (n.d.). "On the Literary History of Calvin's Institutes", u: John Calvin, *Institutes of Christian Religion*. Svezak 1. Preveo John Allen. Philadelphia: Presbyterian Board of Christian Education.

Wendel, François (1963). *Calvin: The Origins and Development of His Religious Thought*. Preveo Philip Mairet. New York: Harper & Row.

The Lord's Supper According to Jean Calvin

Summary

This article briefly presents the life and work of the reformer Jean Calvin while acquainting the reader with the eucharistic aspect of his philosophical-theological thought. In the first part of the article, the author provides an overview of Calvin's life presenting his opus magnum, his most significant work, the Institutes of the Christian Religion. In the second part, Calvin's eucharistic theology is presented, while the author is dealing with its most significant components: Calvin's understanding of the sacraments, the significance of the Lord's Supper, the biblical basis of Calvin's understanding of the Lord's Supper, the body and the blood of Jesus Christ as well as his presence in the Lord's Supper, and of the Lord's Supper in church practice. The author endeavors to acquaint the reader with Calvin's understanding of the Lord's Supper, which he regards as biblically based and philosophically-theologically argumentative, attempting to challenge and encourage the reader to resolve his own eucharistic convictions, comparing them with those of Calvin.

PRIJEVOD
ЪВНΕΛΟΔ

